

Hlas původních obyvatel

Jak se žije v amazonském deštném pralese? A jak klimatická změna ovlivňuje život Inuitů v chladném Grónsku? V této lekci se žáci formou psaní dopisu dozvědí, jak žijí původní obyvatelé, jakou roli hraje příroda v jejich životě a jak změna klimatu ohrožuje jejich životní prostředí.

Délka: 45 minut

Předměty: Český jazyk, Zeměpis, Výchova k občanství / ZSV

Věk: 2. stupeň

Typ: Lekce

Témata: Etika a hodnoty, Krajina a ekosystémy

Přeloženo: 20. 12. 2024

Autoři: BMUV - [Umwelt im Unterricht](#)

Vzdělávací cíle:

- Žák získá vybrané informace o původním obyvatelstvu a o tom, jak se vyrovnává s klimatickou změnou a dalšími problémy životního prostředí.

Pomůcky:

- Sada obrázků ([Příloha 1](#)), popis obrázků ([Příloha 2](#)), dopisy ([Příloha 3](#)), dataprojektor, prázdné papíry a psací potřeby.

Postup:

1. Evokace (10 minut)

V úvodu lekce žákům představte sérii obrázků, aniž byste je jakkoli komentovali. Následně se jich zeptejte co měly všechny obrázky společného, co na nich bylo zobrazeno. Po krátké diskuzi žáky informujte, že na obrázcích viděli původní obyvatelé z různých částí světa. Všimněte si, jak si zachovali svůj tradiční způsob života a blízký vztah k přírodě. Pro původní obyvatelé jsou dopady klimatické změny často citelnější, přestože se na jejím vzniku podílejí jen minimálně. Nakonec žákům znovu promítněte obrázky a tentokrát je doplňte o komentář (Příloha 2).

TIP: Aby žáci získali širší pohled na to jakým výzvám čelí původní obyvatelstvo v době klimatické změny, můžete jim přehrát film [Thule Tuvalu](#), který se tomuto problému věnuje hlouběji.

2. Psaní dopisů (25 minut)

V další části rozdejte žákům fiktivní dopisy původních obyvatel. Každý žák může dostat vlastní dopis nebo rozdejte jeden do lavice. Dopisy jsou od dvou dospívajících dětí z kmene Inuitů (v Grónsku) a Janomamů (v amazonském deštném pralese). Píší o sobě, o svém každodenním životě a o interakci s přírodou. V dopise také představují ekologický problém, který ohrožuje je a jejich lid. Pro Inuity je to klimatická změna, pro indiány kmene Yanomami odlesňování deštného pralesa.

Zadejte žákům za úkol napsat dopis s odpovědí, ve kterém odpoví na otázky a popíše svůj vlastní život. Vyzvěte je, aby do odpovědí zahrnuli i vlastní otázky, aby se dozvěděli více o dospívající dívce a místních problémech. Žáci by v dopise měli také uvést své nápady, jak by daný problém řešili nebo nápady co mohou sami udělat, aby pomohli.

3. Shrnutí a reflexe (10 minut)

Diskutujte s žáky o obsahu jejich dopisů. Otázky, které žáci ve svých dopisech kladou, zaznamenejte na tabuli a společně na ně odpovídejte. Můžete využít i další otázky do diskuze:

- *Jak žijí původní obyvatelé? Jaký význam pro ně má příroda? K čemu přírodu využívají a jak s ní nakládají?*
- *Jak žijeme my? Jaký význam pro nás má příroda? K čemu ji využíváme a jak s ní zacházíme my?*
- *Proč jsou původní obyvatelé více vystavení dopadům klimatické změny?*
- *Co se od původních obyvatel můžeme naučit?*
- *Co můžete udělat my sami pro řešení popsaných problémů, a pomoci tak původním obyvatelům?*

Můžete uvést i příklad národa, který si sám zničil životního prostředí, což vedlo k jeho zániku - [Rapa Nui na Velikonočním ostrově](#). Tento příklad by měl žákům objasnit, že existují i původní národy, které se ke svému životnímu prostředí nechovají šetrně.

Tipy pro další práci:

Informací o dopadech klimatické změny na původní obyvatelstvo je v českém jazyce poskrovnu. Využijte hodinu anglického jazyka a nechte žáky udělat vlastní výzkum. Můžete jim zadat překlad článku nebo se podívat na dokument v angličtině.

Infobox:

Vybrané příklady skupin původního obyvatelstva byly do lekce vybrány na základě dostupnosti zdrojů v českém a německém jazyce. U těchto komunit probíhaly i vědecké studie zaměřené na klimatickou změnu.

S postupujícími dopady klimatické změny se mnoho původních obyvatel z celého světa na vlastní vinou ocitlo ve velmi obtížné situaci: díky zachování tradičního způsobu života se na klimatické změně podílejí jen minimálně, přesto jsou pro ně její důsledky často obzvláště citelné.

Avšak právě díky tomuto tradičnímu způsobu života, který zahrnuje úzký vztah k přírodě, mají často jedinečné znalosti, jež nám mohou pomoci při ochraně klimatu a přizpůsobení se klimatické změně.

Jaká je situace původních obyvatel?

Podle OSN žije na celém světě přibližně **370 milionů lidí**, kteří jsou považováni za původní obyvatele, **přičemž** ve více než **90 zemích** nalezneme přes **5 000 skupin** původních obyvatel. Jedná se o skupiny lidí, které žijí ve stejném přírodním prostředí po dlouhou dobu a udržují si způsob života, který je obvykle úzce přizpůsoben tomuto prostředí.

V minulosti byly takové skupiny často označovány jako „**domorodé národy**“ nebo „**primitivní národy**“. Termín „**původní obyvatelstvo**“ zavedla Organizace spojených národů, avšak **oficiální definice neexistuje** (viz další část textu).

Mezi **původní obyvatele** patří například **Lakotové v USA, Mayové v Guatemale, Sámové v severní Evropě, Křováci v jižní Africe, Aboriginci v Austrálii** či **Maorové na Novém Zélandu**.

Tradiční způsoby života původních obyvatel jsou cenné z různých důvodů. **Přestože tvoří pouze pět procent světové populace, jejich kulturní rozmanitost je obrovská** – toto malé procento obyvatel Země hovoří **4 000 ze 7 000 světových jazyků**. **Mají také velký význam pro biologickou rozmanitost**. Podle OSN se přibližně **80 % světové biodiverzity** nachází v oblastech, kde žijí a hospodaří právě původní obyvatelé. Proto jsou často označováni za „**strážce**“ **biodiverzity**.

K území svých předků mají původní obyvatelé zvláštní vztah. **Šetrné využívání půdy a přírodních zdrojů** jim zajišťuje obživu a často mají jedinečné znalosti o přírodě, včetně metod ochrany a udržitelného využívání přírodních zdrojů.

Přesto však původní obyvatelé čelí podobným problémům po celém světě. **Podle OSN patří mezi nejvíce znevýhodněné a ohrožené skupiny**. Jejich práva jsou na mnoha místech porušována. **Přestože tvoří pouze pět procent světové populace, patří mezi 15 procent nejchudších lidí na světě**.

V mnoha zemích jsou diskriminováni a **vysídlováni** z území svých předků. **Často jsou vystavováni násilí a dalšímu porušování práv**. Stávají se také oběťmi konfliktů o

využívání zdrojů. Na mnoha místech dochází k násilí **na původním obyvatelstvu** v souvislosti s činností **zemědělských a těžebních společností** nebo s **velkými stavebními projekty**. **Podceňovat nelze ani dlouhodobé důsledky ztráty kulturní identity a sociálního vyloučení.**

Kdo jsou původní obyvatelé?

OSN zdůrazňuje, že původní obyvatelé tvoří velmi **rozmanité skupiny lidí**. Proto **neexistuje jejich oficiální definice** – rozhodující je vlastní sebepojetí a identita jednotlivých skupin.

Původní obyvatelé se považují za **národ s jedinečnými charakteristikami** a jsou odhodláni si je zachovat. **Mluví vlastním jazykem a zachovávají způsoby života, které se liší od způsobu života většinové společnosti, ve které žijí.** K tomu patří i jejich **silný vztah k životnímu prostředí a přírodním zdrojům**. Jsou potomky národů, které původně obývaly dané území před příchodem lidí z jiných kultur. Původní obyvatelé se **stali menšinou**, zatímco ostatní skupiny postupně získaly dominantní postavení.

Vztah původních obyvatel k přírodě

Způsob života původních obyvatel je utvářen jejich vztahem k přírodě. Tento vztah je **oboustranný** – na jedné straně závisí přežití původních obyvatel na přírodě, na straně druhé **si po mnoho staletí osvojovali znalosti o přírodě a jejích zákonitostech**. Tyto znalosti jsou základem pro **udržitelné využívání přírodních zdrojů**.

I zde je však důležité rozlišovat – **původní obyvatelé nejsou automaticky ochránci přírody**. Lidé vždy vstupovali do interakce s přírodou a zasahovali do ekosystémů. Existují důkazy o tom, že již dlouho před industrializací si některé národy **zničily vlastní přírodní zdroje obživy**, například **nadměrným lovem nebo vypalováním půdy**. V důsledku toho se obvykle **zhroutila celá jejich kultura**.

Původní obyvatelé a změna klimatu: příklady

Dopady klimatické změny v Austrálii jsou v posledních letech **častým mediálním tématem** – zejména v souvislosti s velkými lesními požáry. **Tyto požáry postihují zejména původní obyvatele Austrálie – Aboridžince, a to především v odlehlých oblastech kontinentu.** Stejně jako v mnoha jiných oblastech světa vede změna klimatu k **vyšším průměrným teplotám a častějším obdobím sucha. Srážek ubývá** a v důsledku rostoucích teplot je ****k dispozici méně volně rostoucích jedlých rostlin („bush tucker“)** **. **Extrémní výkyvy počasí mohou také častěji odříznout některé regiony od zbytku země.**

V souvislosti s požáry buše se ukázalo, že **jedinečné znalosti domorodců by mohly pomoci řešit tyto dopady klimatické změny**. Domorodci po tisíce let **cíleně zakládali požáry**, aby vypálili vyschlý a hustý porost, a tím **snižovali riziko rozsáhlých, nekontrolovaných požárů**.

Arktická oblast

Arktická oblast je domovem řady původních obyvatel, včetně Inuitů, Sámů a Něnců. **Změna klimatu zde má obzvláště silný dopad – teploty se zvyšují dvakrát rychleji než celosvětový průměr. Plocha mořského ledu se zmenšuje a půda, která byla dříve trvale zmrzlá, rozmrzá. Zároveň je počasí stále méně předvídatelné.**

To má dopad na **živočišné druhy**, jejichž populace migrují a mění se, což ovlivňuje původní obyvatele, kteří jsou na **rybolovu a lovu** částečně závislí. **Mění se také podmínky pro chov sobů.** Pokud se podmínky stanou ještě nestálejšími, může to představovat **přímé ohrožení obyvatel tohoto regionu.**

V extrémních arktických podmínkách je **zásadní umět správně vyhodnotit počasí** a v případě potřeby například **vyhledat úkryt.** Výzkum klimatu stále více **využívá znalostí původních obyvatel Arktidy** – jejich **pozorování počasí a změn v přírodě** byla zahrnuta do řady studií.

Amazonský prales

Oblast Amazonie v Jižní Americe je domovem mnoha domorodých národů, včetně Janomamů. **I zde se projevují dopady klimatické změny.**

To ovlivňuje místní flóru a faunu, které jsou **základem života zdejších obyvatel.** V **amazonské oblasti se změnily sezónní záplavy** a s nimi i **ukládání sedimentů, které podporují úrodnost půdy.** V **důsledku toho se snížila populace ryb a želv, které jsou pro některé domorodé národy důležitým zdrojem potravy.** Zároveň se také snížila **dostupnost volně rostoucích jedlých plodů.**

Jak můžeme využít znalostí původních obyvatel?

Uznání jedinečných znalostí původních obyvatel může pomoci zajistit, aby **byly účinněji využívány k ochraně životního prostředí.** **Znalosti domorodých národů a vědecké poznatky západních společností by se měly vzájemně doplňovat.**

Mezivládní panel pro změnu klimatu (**IPCC**) ve své zprávě z roku 2007 uvádí příklad **zásobování vodou v Andách.** Tamní lidé již před mnoha staletími **pozorovali klima a vyvinuli metody sběru a uchovávání dešťové vody.** **Z dnešního pohledu by tyto znalosti mohly být v souvislosti se změnou klimatu velmi užitečné.**

Také africké národy **se musely naučit žít se změnami životního prostředí a extrémními klimatickými podmínkami.** **V různých oblastech například vyvinuly metody, jak si zachovat úrodnost půdy.**

Co se již děje?

Na mnoha politických úrovních a v různých oblastech udržitelného rozvoje se dnes **domorodým národům věnuje mnohem větší pozornost než před několika desetiletími.**

V roce **2007 přijalo OSN Deklaraci práv původních obyvatel.** Ačkoli je tato deklarace **nezávazná**, slouží jako **důležitý signál a definuje standardy ochrany a rovnosti domorodých národů.** Také cíle udržitelného rozvoje OSN obsahují **přímé odkazy na domorodé obyvatelstvo.**

V roce **1992 byl také přijat Článek 8 písm. j) Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD),** který zdůrazňuje **význam domorodých národů při ochraně biodiverzity a posílení jejich práv.** Podle tohoto ustanovení jsou **chráněny znalosti, vynálezy a postupy domorodých národů,** které jsou důležité pro **zachování a udržitelné využívání biologické rozmanitosti.**

Zdroje:

Elektronické dokumenty

AMNESTY INTERNATIONAL. Maraton 2023 – Austrálie [online]. Amnesty.cz, 2023 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/maraton-2023-australie>

CNN. Climate change and Māori in New Zealand [online]. Edition.cnn.com, 10. 8. 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2024/08/10/climate/climate-change-maori-new-zealand/index.html>

ČESKÁ TELEVIZE. Život se sámštinou: Ohrožení domorodých Evropanů [online]. Ct24.ceskatelevize.cz, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/zivot-se-samskou-krvi-po-kulturni-genocide-ohrozuje-jedine-u-znane-domorode-evropany-tezba-a-otepliva-87262>

DENÍK. Eskymáci, Inuité a život v Arktidě [online]. Denik.cz, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/spolecnost/eskymaci-inuite-zivot-arktida.html>

IDNES. Laponsko: Sámská kultura a dopady změny klimatu [online]. Idnes.cz, 14. 3. 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/laponsko-samove-zmena-klimatu-jazyk-slova-promena-snih-s-obi.A240314_131032_zahranicni_kha

IROZHLAS. Greta Thunbergová na summitu COP25 varovala před klimatickými změnami [online]. Irozhlas.cz, 9. 12. 2019 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/greta-thunbergova-cop25-osn-madrid-klimaticke-zmeny-globalni-oteplovani_1912091650_cha

NEW SOUTH WALES GOVERNMENT. Impacts of climate change on cultural values [online]. Climatechange.environment.nsw.gov.au, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.climatechange.environment.nsw.gov.au/impacts-climate-change/cultural-values>

SEDMÁ GENERACE. Bez domorodých to nedáme [online]. Sedmagenerace.cz, 2023 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://sedmagenerace.cz/bez-domorodych-to-nedame/>

UMWELT IM UNTERRICHT. Indigene Völker im Kampf gegen den Klimawandel [online]. Umwelt-im-unterricht.de, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.umwelt-im-unterricht.de/wochenthemen/indigene-voelker-im-kampf-gegen-den-klimawandel>

Obrázky a multimediální zdroje

CANVA. Canva – online grafický nástroj [online]. Canva.com, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.canva.com>

PIXABAY. Volně dostupné obrázky a fotografie [online]. Pixabay.com, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.pixabay.com>

PINTEREST. Obrázky a inspirace [online]. Pinterest.com, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.pinterest.com>

WIKIMEDIA COMMONS. Volně dostupné multimediální soubory [online]. Commons.wikimedia.org, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org>

WIKIPEDIE. Otevřená encyklopedie [online]. Wikipedie.com, 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: <https://www.wikipedie.com>

Původní verzi aktivity nalezneme v kapitole [Indigene Völker im Kampf gegen den Klimawandel](#), lekce [Briefe aus dem Regenwald – Indigene Kinder berichten über den Klimawandel](#) vytvořené [Umwelt im Unterricht](#). Lekce podléhá licenci CC BY-SA 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

Pro web [Učím o klimatu](#) přeložila a upravila Katarína Čižmárová díky podpoře z projektu Ministerstva životního prostředí. Přeložené materiály nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP.

Ministerstvo životního prostředí

Učím klimatu

Přílohy:

[Příloha 1 - Sada obrázků](#)

[Příloha 2 - Popis obrázků](#)

[Příloha 3 - Dopisy](#)